

TERMELŐSZÖVETKEZETEK ALAKULÁSA BORSOD-GÖMÖR MEGYÉBEN 1949-BEN

BARTHA ISTVÁN

Hazánkban 1945-től elszórtan jelentkező termelőszövetkezetek megjelenése után a közös gazdálkodás folyamata 1948 őszén indult meg. Ugyanebben az időben jelentek meg a termelőszövetkezeti csoportok Borsod-Gömör megyében is. A termelőcsoportokat felülvizsgáló bizottság — amikor 1949 januárjában minősítette a csoportokat — az engedélyezettek közül az emődit és a szíhalmit táblás csoportnak; a hejőbábait, centerit, abod-királykútít, keresztes-püspökít, szentistvánit és a mezőcsáti kettőt átlagelosztású csoportnak, míg a hejőpapit, a kácsit, a sajószentpéterit és a mezőkeresztesit közösen termelő szövetkezeti csoportnak nyilvánította.¹ A mozgalom továbbfejlődését elősegítették országosan is és a megyében is a létrejött termelőszövetkezetek megerősítésére tett szervezeti és gazdasági intézkedések, amelyeket 1949 elejétől 1949 őszéig mind a kormány, mind a megyei vezetés foganatosított. Így például: 1949 áprilisában megjelent a közösen termelő csoportok Munkaegység Könyve, amely a közös gazdálkodásban végzett munka bérezésének rendszerét alkotta meg. A tavaszi szántáshoz szántási hitelt adott a kormány, amelyet 1949. október 31-ig kellett visszafizetni. Jelentős kedvezményt adott a termelőszövetkezeteknek a begyűjtési rendelet. A kollektív gazdaságok épületeinek helyreállítására hosszú lejáratú hitelt kaptak a Földművelésügyi Minisztériumtól. A III. típusú termelőszövetkezeti csoportok tagjainak életszínvonalát emelte a sertéshizlalási és -átadási kötelezettség alól való mentesítés.

A dolgozó parasztek tudatának fejlesztéséhez hozzájárult az is, hogy a Szovjetunió földművelésügyi miniszterének meghívására 1949 tavaszán nyolcvantagú parasztküldöttség utazott a Szovjetunióba, ahol a kollektív gazdaságokat tanulmányozták. A küldöttség tagjai dolgozó parasztek, saját földjükön gazdálkodó kis- és törpebirtokosok, középparasztek, állami gépállomások dolgozói, termelőszövetkezeti tagok voltak. E tanulmányúton a megyéből ketten vettek részt.² A tanulmányút befejezése után a küldöttség tagjai faluról falura járva beszámoltak tapasztalataikról, s ugyanakkor ismertették a szövetkezeti mozgalom hazai termelési eredményeit is. A csoportok nagy része ugyanis jól dolgozott, s ezért nagyobb eredményeket értek el, mint a kistermelő parasztek.³

1. 14 különböző típusú termelőszövetkezet működik Borsodban Észak-Magyarország 1949. január 25. sz. 4.

2. Észak-Magyarország 1949. június 19. sz. 7.

3. Vö. *Erdei Ferenc SZÖVOSZ* első országos küldöttkongresszusán mondott beszédével. Szabad Föld 1949. augusztus 14. 7.

Ezek a tényezők pozitíven hatottak a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésére. A Borsod-Gömör megyei parasztság közös gazdálkodáshoz való viszonyát még közvetlenebben befolyásolták az eredmények, amelyeket a megye és a szomszédos megyék termelőszövetkezeti csoportjai értek el, mert ezek az eredmények a kollektív gazdaságok előnyeit bizonyították az egyéni, kisüzemi gazdálkodással szemben (1. tábla).⁴

1. tábla. A termelőszövetkezeti csoportok és egyéni gazdálkodó parasztok terméseredményei katasztrális holdanként, mázsában

Megye	Helység	Búza		Rozs		Tavaszi árpa		Zab	
		tsz	egyéni	tsz	egyéni	tsz	egyéni	tsz	egyéni
Borsod-Gömör	Sajószentpéter	6,5	4,0	7,0	4,5	6,0	3,5	4,0	3,0
Zemplén	Dorkótanya	9,5	7,5	—	—	7,0	6,5	10,0	8,0
Abaúj	Kézmárk	7,0	3,1	6,0	3,0	6,0	2,5	—	—
Abaúj	Felsőcece	12,0	7,5	7,8	5,0	7,0	6,0	—	—

Az egyes termelőszövetkezeti csoportok a kalászosok termelésében jelentősen meghaladták az ugyanabban a helységben termelő egyéni gazdaságok holdankénti átlagtermését. Mások a begyűjtés 600%-os teljesítésével hívták fel a kívülállók figyelmét.⁵ Szinte meglepetésnek számított az eredmények előzetes elszámolása. A mezőcsáti első számú, III. típusú tszcs 24 tagja 45 000 Ft tiszta jövedelmet ért el, s egy munkaegységre 23 Ft jutott.⁶ Nem sokkal különbözött ettől a mezőcsáti 2. számú, 21 tagú tszcs 43 000 Ft tiszta jövedelme, és az egy munkaegységre jutó 20 Ft-os eredménye sem.⁷ Szintén kiemelkedő a 21 tagú sajószentpéteri tszcs eredménye, amely az előzetes elszámolás során 40 866 Ft tiszta jövedelmet és egy munkaegységre pedig 30 Ft-ot mutatott.⁸

A termelőcsoportok jó indulása, munkája és fejlődése a falu dolgozó parasztjai szeme előtt ment végbe, s ezért példamutatásuk hozzájárult ahhoz, hogy a következő évben még többen csatlakozzanak a mozgalomhoz. A szövetkezeti mozgalom fejlődésének jó politikai hátteret adott az, hogy a községekben, főként pedig a gyári és bányavidékeken a szövetkezeti gondolat meggyökeresedett, szép fejlődésnek indult. A Hangya szövetkezetek, és a Földműves szövetkezetek fúziója lendületesen haladt, mert a lakosság belátta azt, hogy nincs létjogosultsága egy községben több szövetkezetnek. Az irányító szerep a dolgozó parasztság kezében volt.⁹

Jól átgondolt felvilágosító munkával sikerült a falusi lakossággal megismertetni a szövetkezés gondolatát. Meggyőzéssel el lehetett érni, hogy már az ipari vidékek törpe- és középbirtokosai sem idegenkedtek annyira a termelő-

4. 1. tábla. Beszélnek a számok. Szabad Föld 1949. dec. 11. 14.

5. Mezőcsát 1. sz. tszcs kiértékelése Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Borsod megyei Levéltára tsz-alakulások 1949.

6. Uo. Jegyzőkönyv. 1949. aug. 24.

7. Uo. Mezőcsát 2. sz. tszcs. Jegyzőkönyv. 1949. aug. 16.

8. Jegyzőkönyv a sajószentpéteri tszcs-ról. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Borsod megyei Levéltára tsz-alakulások 1949. Földhivatal iratai.

9. Főispáni jelentés. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Borsod megyei Levéltára. Főispáni ált. iratok 1949. 119/1949. sz. irat.

szövetkezeti gondolattól, csupán attól féltek, hogy szövetkezeti gazdálkodás esetén a bányát és a gyárat ott kell hagyniok, de az új szövetkezetben még nem tétéleztek fel olyan anyagi lehetőségeket, amelyek a bányai, illetve a gyári keresettel felérnek.¹⁰

Az előző év tapasztalatai alapján szinte általánossá vált az a felismerés, hogy a községekben a földreform során tartalékoltt területeken — melyek nem egyéni tulajdonban voltak — a földművesszövetkezetek kebelén belül alakuljanak földbérllő szövetkezetek. Így a falu lakossága saját szemével győződhetne meg a szövetkezeti gazdálkodás előnyeiről, s így sokkal szívesebben kapcsolódna bele a közös gazdálkodásba. Tartalékterület minden faluban volt.¹¹

Az előző év politikai tapasztalatait felhasználva a második szervezési év jelentős eredményt ért el. Borsod-Gömör megyében 1949 decemberére több mint háromszorosára emelkedett a termelőszövetkezeti csoportok területe az előző szervezési év végi eredményhez — 1949 júniushoz — viszonyítva.¹² Ha összevetjük a megyei fejlődés ütemét az országos fejlődésével (2. tábla), azt tapasztaljuk, hogy a megyei majdnem kétszerese az országos fejlődés ütemének. A megye alacsonyabb százalékkal indult, de lényegesen gyorsabban fejlődött az országosnál.

Az 1948 őszen és 1949 tavaszán alakult termelőszövetkezetekbe a tagok saját földjeiket nem vitték be. A közös gazdálkodást csak a csoport osztatlan bérletein, vagy az egyéni bérletek összevonásával kialakult területeken kezdték meg.

2. tábla. A termelőszövetkezeti csoportok összterülete az ország összterületének százalékában és a Borsod-Gömör megyei termelőszövetkezeti csoportok összterülete a megye összterületének százalékában

Sorszám	Megnevezés	1949. június	1949. december	A terület növekedése
		kat. hold	kat. hold	%-ban
1.	Magyarország összterülete	16 158 146	16 158 146	—
2.	A magyarországi termelőszövetkezeti csoportok összterülete	95 447	316 448	231
3.	A termelőszövetkezeti csoportok összterülete az ország összterületének %-ában	0,6	2,0	—
4.	Borsod-Gömör megye területe	687 256	687 258	—
5.	Borsod-Gömör megye termelőszövetkezeti csoportjainak összterülete	1 600	8 062	403
6.	A termelőszövetkezeti csoportok összterülete a megye összterületének %-ában	0,253	1,17	—

10. Az ózdi járás főjegyzője jelenti a főispánnak. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Borsod megyei Levéltára Főispáni ált. iratok 1949. 119/1949. sz. irat.

11. A miskolci járás jegyzőjétől. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Borsod megyei Levéltára. Főispáni ált. iratok 1949. 119/1949. sz. irat.

12. Az országos adatokat lásd: *Köszegi András: A Termelőszövetkezeti Csoportok 1949. dec. havi adatfelvétele, Statisztikai Szemle 1950. január—február, 49. 1. sz. tábla. A Borsod-Gömör megyére vonatkozó adatokat lásd: Tsz-alakulások 1949-ben. Borsod-Gömör megyei földhivatali iratok. 2. tábla. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Borsod megyei Levéltára (A további idézeteknél rövidítve BAZmLT és BmLT.)*

Igen jelentős fordulat következett be a termelészövetkezeti mozgalomban 1949 őszén (3. tábla). Ekkor már a csoportok földterületének jelentős hányadát adja a tagok által bevitt föld területe.¹³ A gyorsabb fejlődési ütem következtében a megyei fejlődés százalékos részesedésben megelőzte az országosát. Jelentős fejlődést tapasztalunk az egyéni bérletek közös művelésbe vitelében is. A fejlődés üteme ezen a területen is gyorsabb megyénkben az országosnál.

3. tábla. A termelészövetkezeti csoportok földterületének százalékos megoszlása

Sorszám	A megfigyelt terület és a megfigyelés időpontja	Saját föld		Egyéni bérlet		Oszt. csop. bérl.		Összes	
		kh.	%	kh.	%	kh.	%	kh.	%
1.	Magyarország 1949. június	7 844	8,2	3 192	3,4	84 411	88,4	95 440	100,0
2.	Magyarország 1949. december	107 373	33,9	19 372	6,1	189 703	60,0	316 448	100,0
3.	Borsod-Gömör 1949. június	60	3,8	42	2,6	1 498	93,6	1 600	100,0
4.	Borsod-Gömör 1949. december	3 263	40,5	794	9,8	4 004	49,7	8 062	100,0

Az a tény, hogy a csoportok tagjai saját földjüket vagy bérletüket egyénileg művelték, zavarta a közösben végzett munka szervezését, mert a sajátjuk megművelését előbb és időben végezték el a közös rovására. Az a fordulat tehát, hogy a tagok bevitték földjüket a közösbe, egyrészt a közös iránti nagyobb bizalmat mutatta, másrészt gazdaságosabbá tette a munkaerő felhasználását.¹⁴

Nem volt ritka eset az, hogy egyesek kiléptek a csoportból, mert nem voltak hajlandók a csoportba bevinni saját földjüket.¹⁵

Parasztágunk magángazdaságai egyre nagyobb hányadát adják a kollektívák gazdaságának (4. tábla). A csoportbérletek százalékaránya csökkenő ten-

4. tábla. A termelészövetkezeti csoportok birtokkategóriák szerinti megoszlása

Megnevezés	1949. május		1949. december	
	Az összes tszcs-k száma	Az összes tszcs %-ában	Az összes tszcs-k száma	Az összes tszcs %-ában
200 kat. holdon alul	12	85,7	23	58,9
201—400 kat. holdig	2	14,3	13	33,3
401—600 kat. holdig			1	2,6
601—800 kat. holdig			1	2,6
801—1000 kat. holdig			1	2,6
Összesen :	14	100,0	39	100,0

13. 2. tábla. Országos adatokat lásd: Idézett hely 50. 2. sz. tábla. Megyei adatokat az idézett helyen.

14. Jelentés a keresztespüspöki „Táncsics” tszcs felülvizsgálatáról. BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

15. Vö. uo. a kiértékelésben. Továbbá: Jelentés Kelemérről, Finkéről.

denciát mutat országosan is és megyénkben is. Az országos arány $\frac{1}{4}$ -del, ugyanakkor a megyei csaknem felével csökkent. Megyénk termelőszövetkezeti mozgalmá gyorsan fejlődött a létrejött közös gazdaságok üzemnagysága tekintetében is. Az 1949. év őszén már olyan közös gazdaságok alakultak, amelyek földterülete elérte a mezőgazdasági középüzemek kereteit.

A termelőszövetkezeti mozgalom kezdetén nagyon kevesen voltak azok, akik egy-egy helységben belátták a közös gazdálkodás előnyeit. Éppen ezért nem is jöhettek létre nagyterületű közös gazdaságok. Borsod-Gömör megyében az összes termelőszövetkezetek 85,7%-a a 200 kat. holdig terjedő kategóriába tartozott, s a 201—400 kh-ig terjedőbe csupán 14,3%-a. A második gazdasági évben már 58,9%-ra csökkent a 200 kh-on aluliak túlsúlya, viszont 33,3%-ra emelkedett a 201—400 kh-ig terjedők részesedése, sőt már megjelentek a nagyobb üzemek is, noha csak egy-egy darab, az összes létszám 7,8%-ában.¹⁶ A középüzemi gazdálkodás területi feltételeit csak a 200 kh-on felüli termelőszövetkezetek biztosították. 1949 májusában még a 200 kh-on aluli termelőszövetkezeti csoportok területének átlaga 83,3 kh volt, amely 1949 decemberére úgy változott meg, hogy a termelőszövetkezeti csoportok száma 23-ra nőtt ebben a kategóriában, de ezzel párhuzamosan 126,0 kh-ra szaporodott az 1 termelőszövetkezeti csoportra jutó földterület. A 201—400 kat. holddal rendelkezők száma 13-ra emelkedett, viszont az egy csoportra jutó átlag 300-ról 251,4 kh-ra csökkent (5. tábla). A magasabb kategóriák májusban még nem szerepeltek, de decemberre már ezekben is van egy-egy csoport.¹⁷

5. tábla. A termelőszövetkezetek száma, összterülete és egy csoportra jutó földterület

Megnevezés	1949. május			1949. december		
	tszcs-k száma	tszcs-k össz. ter. kh	1 tsz-re jutó földter. kh.	tszcs-k száma	tszcs-k össz. ter. kh	1 tsz-re jutó földter. kh
200 kh-n alul	12	1000	83,3	23	2899	126,0
201—400 kh-ig	2	600	300,0	13	3269	251,4
401—600 kh-ig				1	430	430,0
601—800 kh-ig				1	616	616,0
801—1000 kh-ig				1	850	850,0
Mindösszesen:	14	1600		39	8064	

A tagok munkalehetőségei és kereseti lehetőségei szempontjából igen fontos tényező az egy tagra jutó földterület nagysága (6. tábla). E területen igen változatos megoszlás mutatkozik a két vizsgált időszakban és különösen az egyes birtokkategóriákban.¹⁸

Az egy tagra jutó földterület nagyságának alakulása emelkedő tendenciát mutat megyénkben. 1949 májusában 7,2 kh, 1949 decemberében 9,6 kh jutott egy tagra. Az egy szövetkezeti dolgozóra eső terület 4,7 kat. hold, ez mélyen

16. 4. tábla. Megyei adatok idézett helyen.

17. 5. tábla. uo.

18. 6. tábla. uo.

6. tábla. A termelő szövetkezeti csoportok számának és földterületének alakulása

Megnevezés	1949. május			1949. december			
	A. csop. sz.	A. csop. összter. kh	1 tagra jutó földter. kh	A. csop. sz.	Csop. összter. kh	kh. 1 tagra jutó földter. kh.	1 dolg-ra jutó földter. kh.
200 kh-n alul	12	1000	5,8	23	2899	7,4	4,0
201—400 kh-ig	2	600	12,2	13	3269	10,4	5,0
401—600 kh-ig	—	—	—	1	430	17,2	8,1
601—800 kh-ig	—	—	—	1	616	14,3	5,7
801—1000 kh-ig	—	—	—	1	850	15,4	4,9
1000 kh-n felül	—	—	—	—	—	—	—
Összesen:	14	1600	7,2	39	8064	9,6	4,7

alatta marad az országos átlagnak, amely 5,5 kat. hold.¹⁹ A gazdasági terület tehát kevesebb munkalehetőséget biztosít ebben a megyében, mint az országban általában. A megyén belül is igen változatos a helyzet. Az egy tagra jutó földterület nagysága a birtokkategóriák nagyságával szinte egyenes arányban fejlődik. 1949 májusában a 200 kat. holdig terjedő kategóriában 5,8, a 201—400 kat. holdig terjedő kategóriában pedig 12,2 kat. hold jutott egy tagra.

Még szembeszökőbb a különbség a decemberi felmérés szerint, akkor ugyanis a 200 kh-ig terjedő kategóriában 7,4, a 201—400-ig terjedőben 10,4, a 401—600-ig terjedőben 17,2, a 601—800-ig terjedőben 14,3, a 801—1000-ig terjedőben 15,4 kat. hold esik egy dolgozóra. Az egy keresőre jutó országos átlagot csak 401—600-ig terjedő kategóriában 8,1 és a 601—800-ig terjedőben 5,7 kat. holdas átlaga múlja felül. Az alaposabb elemzés érdekében az eddigi kategorizálást tovább kell bontanunk. Különösen indokolt ez ebben a megyében, ahol 1949 májusában a tszcs-k 85,7%-a, 1949 decemberében is még 58,9%-a jutott a 200 kat. holdon aluli kategóriába. A 200 kat. holdig terjedő kategóriát a mélyebb elemzés végett három kisebb kategóriára osztottam, és pedig: 50 kh-ig, 51—100-ig és 101—200 kh-ig terjedőkre.²⁰

1949 májusában még az összes tszcs-k több mint 50%-ának területe tartozik a 0—100 kat. holdig terjedő kategóriába, viszont decemberben már csupán 17,3%-a (7. tábla). A 0—50 kat. holdig terjedő kategória azonban egyhelyben topog, ugyanis mindkét időpontban az összes tszcs-knek 7,1%-a. A fejlődés tehát a 100 kat. holdig terjedő kategórián belül igen gyors ütemű, de a magasabb kategóriába való emelkedés tendenciája is kimutatható. Szembetűnő az, hogy az egyes birtokkategóriákba tartozó tszcs-k átlagterülete a magasabb kategóriákban nagyobb. 1949 júniusában az 50 kat. holdig terjedő kategóriában csak 30 kh, az 51—100 kh-ig terjedőben pedig már 110,5 kh jut egy tszcs-re. Növekvő tendencia érvényesül egy-egy kategórián belül is. 1949 decemberében az előbbi kategóriákban 40 kh-t, 81,5 kh-t és 132,8 kh-t találunk. Nagy különbségek vannak az egy tszcs-tagra jutó földterületek nagyságában is. Az 50 kh-ig terjedő kategóriában 2,7 kh, az 51—100 kh-ig terjedőben 6,2 kh, a 101—200 kh-ig

19. Vö. Kőszegi i. m. 50. 3. sz. tábla.

20. 7. tábla. Megyei adatok, idézett helyen.

7. tábla. A földterület alakulása a 200 holdig terjedő gazdaságokban

Megnevezés	1949. május							1949. december						
	Tsz-ek száma	Az össz. tsz-ek %-ában	A csoportok összterül. kh.	Egy tsz-re jutó földter. kh.	Tsz-tagok száma	Egy tag-ra jutó ter.	Egy dolg-ra jutó ter.	Tsz-ek száma	Az össz. tsz-ek %-ában	A csoportok összter. kh.	Egy tsz-re jutó földter. kh.	Tsz-tagok száma	Egy tag-ra jutó ter. kh.	Egy dolg-ra jutó ter.
50 kh-ig	1	7,1	30	3,0	11	2,7	—	3	7,1	120	40	59	2,0	1,9
51—100 kh-ig	7	50,0	528	75,4	85	6,2	—	4	10,2	326	81,5	69	4,9	2,2
100—200 kh-ig	4	28,6	442	110,5	76	5,8	—	16	41,0	2445	152,8	256	9,5	4,7
Az összes tsz száma:	14							39						

terjedőben 5,8 kh jut egy tagra. Decemberre visszaesést mutat a két kategória: 2,0 kh-ra, illetve 4,9 kh-ra, ugyanakkor a harmadikban 9,5 kh-ra emelkedik. A kereseti lehetőségek tehát éppen az alacsonyabb kategóriákban csökkennek. Még szembevetőbb ez a helyzet akkor, ha az egy dolgozóra jutó földterület nagyságát hasonlítjuk össze. Decemberben az 50 kh-ig terjedő kategóriában 1,9 kh, az 51—100 kh-ig terjedőben 2,2 kh, a 101—200-ig terjedőben már 4,7 kh jut egy dolgozóra, tehát még ez is mélyen alatta van az országosan átlagos 5,5 kh-nak.

Egyes helyeken a földhiány volt a mozgalom fejlődésének az akadálya. A finkei „Kossuth” tszcs-ben az egy dolgozóra jutó kevés föld nem biztosított elegendő munkalehetőséget, s ezért a tagok legnagyobb része bányába járt, hogy mindennapi kenyerét biztosítsa.²¹

A keresztespüspöki „Táncsics” csoport tagjai summásként más vidékre mentek el dolgozni, mivel nem tudták őket foglalkoztatni.²² A kácsi „Gerő” csoportba több új belépőt azért nem fogadtak, mert a kevés földjükön már addig sem tudták egész évben foglalkoztatni a tagságot.²³ A szomolyai „Sarló és Kalapács” tsz-be megalakulása után sokan kívántak belépni olyanok, akiknek csupán fél vagy egy hold földjük volt. Ezeket azonban nem fogadták, mert ez a terület nem biztosította volna a tagság megélhetését. A Felülvizsgáló Bizottság is azt tanácsolta, hogy olyanokat vegyenek be a csoportba, akiknek annyi földjük van, hogy legalább a családjuk szükséges fejadagkészletét már előzőleg biztosította vagy még ennél több is termett nekik.²⁴

A termelőszövetkezeti mozgalom kezdetén főleg a munkanélküli agrárproletárok áramlottak a szövetkezetekbe, azok a parasztok, akik az 1945-ös földosztásból kimaradtak földhiány, illetve fiatal koruk miatt, vagy mert abban az időben még hadifogságban voltak. Ezeket a munkanélkülieket az ipar ekkor még nem tudta felszívni, tehát a mezőgazdaságban kellett munkát és kenyeret keresniük.

21. A Felülvizsgáló Bizottság jelentése Finkéről. BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

22. A Felülvizsgáló Bizottság jelentése Kácsról. BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

23. A Felülvizsgáló Bizottság jelentése Kácsról. BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

24. Dokumentációs jegyzőkönyv a szomolyai „Sarló és Kalapács” tszcs-ről. BAZmLt. BmLt. Földhivatali iratok. Tsz-alakulások 1949.

Az ipari üzemek közelében nem a föld, hanem a munkaerőhiány akadályozta a mozgalom fejlődését. A sajszentspéteri „Ady Endre” csoport taglétszáma olyan kevés volt, hogy nem tudta kellőképpen megdolgozni földjét, s ezért új tagok bevonása vált szükségessé.²⁵

Az ózdi „Rákóczi” csoport által kezelésbe vett földterületek és a rendelkezésre álló munkaerők összevetéséből az tűnt ki, hogy több tag belépésére lett volna szükség, mert egy tagra a kívántnál nagyobb terület jutott, ami annál inkább veszélyes és nem kívánatos volt, mert a területnek csak mintegy 60%-át lehetett traktorral megművelni.²⁶

Szervezéssel kívánták változtatni a mezőkeresztesi „Vörös Csillag” tszcs vezetői is a munkaerőgondjukon, amikor a csoport taglétszámát, amely az előző 31-ről 61-re emelkedett, legalább 100%-ra kívánták növelni, hogy 310 kh. földjüket eredményesen művelhessék.²⁷ A mezőnyárádi „Új Élet” csoport tagjai is örültek volna, ha a tagságra olyan jelentezők lettek volna, akiknek nem volt földjük, mert a földterületükhöz kevés volt a munkaerő.²⁸ A mezőcsáti „Dózsa” csoportba belépők mind olyan egyének voltak, akik a belépés előtt kulákoknál dolgoztak.²⁹ A keresztespüspöki csoportba több egyén csak később tudott belépni, mert az alakulás idején még summásként dolgoztak a Dunántúlon.³⁰

A termelőszövetkezeti mozgalom első szervezési évének végén az egész országban meghaladta az agrárproletárok száma az össztagság felét: 55,6%. A borsod-gömöri összetétel méginkább az agrárproletárok beáramlását mutatja. Ebben a megyében valószínűleg nagyobb méretű volt a viszonylagos agrártúlnépesedés az országos átlagnál, amit a kapitalizmus hagyott örökölni. A másik szembevetendő különbség az, hogy a megyében akkor még középparaszt nem lépett a szövetkezés útjára.³¹ A második év kezdetén, 1949. decemberében már másként alakult a helyzet (8—9. tábla).

8. táblázat. A termelőszövetkezeti csoportok tagjainak száma szociális összetétel szerint 1949 júliusában

	Országos helyzet		Borsodi helyzet	
	Tagok száma	Össztagság %-ában	Tagok száma	Össztagság %-ában
Agrárproletár	7 173	55,6	167	75,9
Szegényparaszt 10 kh-n alul	5 338	41,4	53	24,1
Középparaszt 10 kh-n felül	200	1,5	—	—
Egyéb foglalkozású	196	1,5	—	—
Összesen:	12 907	100,0	220	100,0

25. Sajszentspéteri kiértékelés. BAZmLt. BmLt. Földhivatali iratok. Tsz-alakulások 1949.

26. Jelentés az ózdi csoportról. BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

27. Jelentés a mezőkeresztesi tszcs-ről. BAZmLt. BmLt. Földhivatali iratok. Tsz-alakulások. 1949.

28. Dokumentációs jegyzőkönyv a mezőnyárádi Új Élet termelőszövetkezeti csoport felülvizsgálata-ról BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

29. Kiértékelés a mezőcsáti 2. sz. tszcs-ről. BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

30. Kiértékelés a keresztespüspöki tszcs-ről. BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

31. Országos adatokat lásd: idézett hely, 52. old. 5. sz. tábla. Megyei adatok 8. tábla i. h., uo.

9. tábla. A termelőszövetkezeti csoportok tagjainak száma
szociális összetétel szerint 1949 decemberében

Megnevezés	Országos helyzet		Borsodi helyzet	
	Tagok száma	Az álltagság %-ában	Tagok száma	Az álltagság %-ában
Agrárproletár	9 939	27,3	222	26,4
Szegényparaszt 10 kh-on alul	20 946	56,3	556	66,2
Középparaszt 10 kh-on felül	4 987	13,7	57	6,9
Egyéb foglalkozású	983	2,7	4	0,5
Összesen:	36 405	100,0	839	100,0

A mozgalomba tömegesen áramlanak be a földdel rendelkező szegényparasztok s éppen ezért csökken az agrárproletárok részaránya a tagságon belül. Országos átlagban az agrárproletárok részaránya az álltagságon belül 55,6%-ról 27,3%-ra csökkent. A borsod-gömöri csökkenés még nagyobb méretű; 75,9-ről 26,4%-ra. Ekkor már a megyei átlag az országos átlag alá esett. A szegényparasztok százalékaránya az országos átlagban 41,4%-ról 56,3%-ra nőtt, de a növekedés e megyében nagyobb arányú; 24,1%-ról 66,2%-ra emelkedett. A középparasztok beáramlása országosan jelentős: 1,5%-ról 17,3%-ra emelkedett, s ugyanakkor jelennek meg megyénkben az első középparasztok a mozgalomban. Míg az előző évben egy sem volt, 1949. decemberében már 6,9%-át alkották az álltagságnak. Országosan az egyéb foglalkozásúak részvétele emelkedő tendenciát mutat a mozgalomban, sőt Borsod-Gömör vármegyében is 0,5%-ra emelkedett részarányuk az álltagság %-ában. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a változást sem, hogy 1949. decemberében már megkezdődött a régi szegény és középparasztok beáramlása is. Az előbbieket az álltagság 6,3%-át, míg az utóbbiak valamivel több mint 1%-át teszik ki.³²

A termelőszövetkezeti csoportok tagjainak nem szerinti megoszlása nem előnyös 1949. decemberében hazánkban. Az összes tagságnak 83%-a férfi, és mindössze 17%-a nő. A Borsod megyei helyzetkép még ennél is rosszabb, mert a tagok 95,9%-a férfi és csupán 4,1%-a nő. Ezt a problémát felvetették a termelőszövetkezeti csoportok és gépállomások országos tanácskozásán, ahol célul tűzték ki a nőknek a termelőszövetkezeti mozgalomba történő fokozottabb bevonását, mert ez a csoportok fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges volt.

A kérdés jelentőségét megyénk termelőszövetkezeti vezetői és szervezői nem értékelték helyesen. Mi sem mutatja ezt a tényt világosabban mint az, hogy a statisztikai kérdőíveken nem válaszoltak az ide vonatkozó kérdésekre. A munkaképes családtagok számára irányuló kérdésre 39 tsz-ből 32 adott választ, de a kor és nem szerinti bontást csupán 17 végezte el. Ezek szerint az említett 39 tszcs-ben 872 munkaképes családtag van. A teljes bontást kor és nem szerint elvégző 17 jelentés szerint — a jelentést adó 17 tszcs-ben — a következő képet kapjuk 1949. decemberében.³³

32. 9. tábla uo.

33. 10. tábla. Megyei adatok az idézett helyen.

10. tábla. A munkaképes családtagok száma és megoszlása 1949 decemberében

Megnevezés	Férfiak		Nők	
	Munkaképes csal. tagok száma	Az összes férfi csal. tagok %-ban	Munkaképes csal. tagok száma	Az összes női csal. tagok %-ban
16 éven alul	16	10,0	21	12,9
16—25 éves	74	49,0	48	29,2
25 éven felül	63	41,0	95	57,9
Összesen:	153	100,0	164	100,0

A munkaképes férfi családtagok %-os részesedése 16—25 éves korig 59%, ugyanezen kategóriában a nők csupán 42,1%, viszont a 25 éven felüli férfiak 41,0%-ban, a nők 57,9%-ban részesednek. Ennek az a magyarázata, hogy a fiúk 25 éves koruk után önálló családot igyekeztek alapítani, a nők viszont családtagokként és nem mint családfők kerültek be a termelőszövetkezeti csoportokba (10. tábla).

A mezőgazdaság szocialista átszervezésénél nagyon fontos az önkéntesség, fokozatosság, meggyőzés és állami támogatás elvének betartása. Az önkéntesség elvét azonban nem csupán a kollektív gazdálkodás útjára lépéskor kell feltétlenül figyelembe venni, hanem a mozgalom továbbfejlődésének folyamatában is. Az önkéntesség betartásának elvét akkor is tiszteletben kell tartani, amikor az alacsonyabb szervezeti típusból a magasabb szervezeti típusok felé halad a mozgalom.

1949 májusában Borsod-Gömör megyében az I. típusú nagyobb, 14,3%-kal vesz részt az össz tszcs-k százalékában, míg az országosban 5,9%-kal, ugyanakkor lényegesen elmarad a III. típus százalékos részesedésében, mert országosan 83,5%, míg a megyében csak 28,5% (11. tábla). 1949 decemberére közelebb kerül a megye százalékos megoszlása az országoshoz, bár az I. típusban és a III-ban is elmarad mögötte. Az elsőben az országos 2,6%-ának csaknem kétszerese, 5,1%, míg a III-ban az országos 94,4%, a megyei 92,4-ban részesedik. A III. típusba való átáramlást mutatja az is, hogy az előbbi 2 db I. típusa közül az egyik egyenesen a III. típusba lépett, s ugyanakkor a 8 db II. típusú közül is 7 db követte példáját. 1949 decemberében pedig már minden új csoport a III. típus szerint kezdte meg működését.³⁴

11. tábla. A termelőszövetkezetek típusainak megoszlása

Termelőszövetkezeti csoportok típusai	1949. május				1949. december			
	Országos		Borsod		Országos		Borsod	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
I-es típus	51	5,9	2	14,3	36	2,6	2	5,1
II-es típus	84	10,6	8	57,2	41	3,0	1	2,5
III-as típus	444	83,5	4	28,5	1290	94,4	36	92,4
Összesen:	579	100,0	14	100,0	1367	100,0	39	100,0

34. Országos adatokat lásd: idézett hely, 52. 6. sz. tábla. Megyei adatok: 11. tábla idézett helyen, uo.

Borsod-Gömör megyében 1949 májusáig 14 tszcs alakult. Ezek megoszlása a következő.

I. típusú volt Emődön, Szihalmón, II. típusú: Hejőbábán, Centeren, Abod-Királykúton, Keresztespüspökiben, Szentistvánon, Hejőszalontán és Mezőcsátán kettő; III. típusú: Hejőpapi, Kács, Sajószentpéter és Mezőkeresztes helységekben.³⁵

1949 decemberében 39 tszcs-t találunk már, ezek a következők:

I. típusú: Négyes, „Újbarázda”, Tiszavalk „Alkotmány”, II. típusú: Balajt, III. típusú: Bogács „József Attila”, Borsod „Vörös Zászló”, Egerlövő, Emőd „Szabadságharcos”, Gelej „Petőfi”, Hejőbába „Haladó”, Hejőpapi „Petőfi”, Hangács, Finke „Kossuth”, Kács „Gerő”, Kelemér „Egyenlőség”, Kelemér Székipuszta „Igazság”, Mezőkövesd „Petőfi”, Keresztespüspöki „Táncsics”, Mezőcsát „Szabadság”, Mezőcsát „Dózsa”, Mezőnyárad „Új Élet”, Mezőkeresztes „Vörös Csillag”, Mezőnagymihály Duda-tanya „Egység”, Mezőnagymihály Gólyás tanya, Novaj „Egyetértés”, Nyomár „Remény”, Ózd „Rákóczi”, Ónod „Rákóczi”, Rakaca „Dolgozó”, Sajószentpéter, Sáj, Szentistván, Szomolya „Sarló és Kalapács”, Szuhafő „Egyetértés”, Tard „Rózsa Ferenc”, Tard „Új Világ”, Tibolddaróc „Vörös Zászló”, Tiszabábolna, Vadna „Szabad Élet”, Zádorfalva „Szabadság”.³⁶

A megalakuló kollektív gazdaságok tevékenységét meghatározza a rendelkezésükre álló földterület művelési ágankénti összetétele. A belterjes nagyüzemi gazdálkodáshoz nem elegendő csak a szántóföld, hanem szükség van állattartás céljából rét- és legelőterületre is. A tagok és családjuk zöldség- és gyümölcshellátására szükség van kertre, gyümölcs- és szőlőtermelő területre.

A táblázat szerint a szántóföld területe országos viszonylatban növekvő tendenciát mutat; júniustól decemberig 79,1%-ról 82,0%-ra emelkedett (12. tábla). Júniusra vonatkozó megyei adatunk nincs. A decemberi megyei adat azt

12. tábla. A termelőszövetkezeti csoportok területének művelési ágak szerinti megoszlása

	1949. június				1949. december			
	országos		borsodi		országos		borsodi	
	tszcs-k terület kh.	tszcs-k terület össz. terül. %-ában	tszcs-k terület kh.	tszcs-k terület össz. terül. %-ában	tszcs-k terület kh.	tszcs-k terület össz. terül. %-ában	tszcs-k terület kh.	tszcs-k terület össz. terül. %-ában
Szántó	75 575	79,1			259 318	82,0	6763	83,9
Rét	4 039	4,2			14 766	4,7	436	5,4
Legelő	10 865	11,5	nincs adat	nincs adat	25 706	8,0	761	9,5
Kert	333	0,4			1 497	0,5	—	—
Gyümölcs	1 528	1,6			2 587	0,8	32	0,4
Szőlő	870	0,9			3 124	1,0	41	0,5
Egyéb	2 237	2,3			9 450	3,0	29	0,3
Összesen:	95 447	100,0	—	—	316 448	100,0	8062	100,0

35. 14 különböző tsz működik Borsodban. Észak-Magyarország 1949. január 25. szám, 4.

36. Megyei adatok az idézett helyen.

13. tábla. A termelőszövetkezeti csoportok állatállománya

Megnevezés	Országos adatok 1949. december:					Borsod-Gömör megyei adatok 1949. december				
	Tszcs-k állatállománya db	Tagok által beadott állatok		A kormány által adott állatok		Tszcs-k állatállománya, db	Tagok által beadott állatok		A kormány által adott állatok	
		száma	%	száma	%		száma	%	száma	%
Ló	4 723	1638	34,7	3 085	65,3	33	33	100	—	—
Szarvasmarha	12 880	2689	20,9	10 191	79,1	118	118	100	—	—
Sertés	21 973	194	0,9	21 779	99,1	24	24	100	—	—
Juh	19 571	598	3,1	18 973	96,9	579	579	100	—	—

mutatja, hogy nagyobb arányú a szántóföldi terület az országosnál; az előbbi 82%, az utóbbi 83,9%. Nagyobb százalékkal szerepel a rét területe is az országosnál, decemberben 4,7%, illetve 5,4%. A legelőterület százalékos részesedése országosan csökkenő tendenciát mutat, 11,5%-ról 8,0%-ra. A decemberi felméréskor a megyei részesedés is magasabb az ugyanakkori országosnál: az országos 8,0%, a megyei 9,5%. A rét- és legelőterület nagyobb százaléku részesedése az összterületből nagyobb lehetőséget biztosít az állattenyésztésre, mint általában az ország összes területén. A zártkertek területe növekvő tendenciát mutat az országos statisztikában (0,4%-ról 0,5%-ra nőtt), ugyanakkor a megyeiből teljesen hiányzik. A gyümölcsösök százalékos részesedése országosan csökkenő irányzatú, 1,6%-ról 0,8%-ra esett, de a megyei részesedés az utóbbinak is csak felét éri el, 0,4%. A szőlőterület részesedése az országos statisztikában alig emelkedett 0,9%-ról 1,0%-ra, ugyanebben az időben a megyei ennek csak felét éri el, 0,5%-os részesedéssel. Az adatokból láthatjuk, hogy a Borsod-Gömör megyei termelőcsoportokban dolgozó családok gyümölcs, zöldség és szőlő ellátása a rendelkezésükre álló területeken nem biztosított, ezért a csoportoknak a háztáji gazdaságban, illetve később telepítendő gyümölcsösökben, szőlőkben kell ezeket megtermelniük.³⁷

A megalakult termelőszövetkezetek nem rendelkeztek elegendő igaerővel ahhoz, hogy a mezőgazdaságilag művelhető területeken a soron következő munkákat elvégezzék. Ezt a feladatot az állami mezőgazdasági gépállomások végezték el. A csoportok állatállománya két forrásból tevődött össze. Egy részét az állam adta, másik részét a tagok maguk adták össze.

A Borsod-Gömör megyei termelőszövetkezetek 1949. decemberéig még nem kaptak állami támogatást állatállományuk fejlesztésére (14. tábla). Azt a néhány darab állatot, amely ekkor a közösen található volt, a tagok háztáji gazdaságaikból vitték be.³⁸

A termelőszövetkezeti csoportokat felülvizsgáló bizottságok már 1949. augusztus—szeptember hónapokban jelezték, hogy a megalakult csoportok fejlődéséhez állami vagy földművelőszövetkezeti támogatás útján állattenyésztési feladatokot kell biztosítani. A geleji „Petőfi” csoport tagsága nem volt képes saját erejéből jószágállományt beállítani, s ezért csak külterjes növénytermelést vé-

37. Országos adatokat lásd: idézett helyen 53., 8. sz. tábla. Megyei adatok: 12. sz. tábla idézett helyen uo.

38. Országos adatokat lásd: idézett helyen 54. Megyei adatok: 13. sz. tábla az idézett helyen.

14. tábla. A termelőszövetkezeti családok jószágállománya 1949 decemberében

Megnevezés	Országos		Borsod-Gömör	
	Állatok száma	Egy családra jutó állat	Állatok száma	Egy családra jutó állat
Ló	2 214	0,1	32	0,04
Szarvasmarha	13 770	0,5	177	0,21
Sertés	33 691	1,1	24	0,03
Juh	3 276	0,1	75	0,08

gezték.³⁹ A szentistváni „Béke” csoportnál nagy elkeseredést találtak, ami abból adódott, hogy a béigért állami támogatást nem kapták meg, pedig a sertéskutricákat már öt hónapja elkészítették velük.⁴⁰

A kácsi „Gerő” csoport megerősítésére legalább egy-egy sertés- és juhtörzs kellett volna.⁴¹ Az egerlövői csoport hajlandónak mutatkozott saját tulajdonukban levő takarmányt is bevinni, s ezért kérték, hogy két lovat, sertéstörzset és tehenészetet adjon az állam.⁴² Az ózdi „Rákóczi” csoportban az államtól kapott 10 tehén, 5 borjú takarmánnyal való ellátása okozott gondot.⁴³

A termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdaságai, különösen a kezdeti időszakban jelentősen hozzájárultak a tagok ellátásához, de szabadpiacra szállított termékeikkel az országos igények kielégítéséhez is. A Borsod-Gömör megyei tszcs-kben lényegesen kevesebb állat jutott egy családra, mint országosan általában. Ez a tény azt mutatja, hogy ezek a családok ellátatlanabbak, mint az ország többi termelőszövetkezeti családjai. Legkiemelkedőbb a megyében a szarvasmarha-állomány helyzete, de ez sem éri el még az országos átlag felét sem. Igen szembetűnő az is, hogy míg az országos átlagban tizedes jegyekkel ki lehet fejezni a helyzetet, addig a megyében csak a századrészes százalékok dominálnak (14. tábla).⁴⁴

A termelőszövetkezetek mezőgazdasági területe igen sok kisparcellából tevődött össze, különösen, ha egyéni bérleteikkel, vagy korábban a földreform során kapott, esetleg régi, saját földjeikkel léptek a közös gazdálkodás útjára. A keresztespüspöki „Táncsics” csoport tagjai 63 darabban, szétszórtnan fekvő földjüket vitték be, de ez szinte megművelhetetlen volt az adott körülmények között.⁴⁵ A zádorfalvai „Szabadság” Tsz 14 tagja által bevitt 43 kh föld 43 darabban volt a tagosítás előtt.⁴⁶ A finkei „Kossuth” csoport területe is 26 tagból tevődött össze.⁴⁷ A tiszabábolnai tagság által beadott 850 kh föld körülbelül kétszáz darabban szétszórtnan feküdt.⁴⁸ Ezek az egymástól távol fekvő

39. A geleji „Petőfi” tsz felülvizsgálatáról. BAZmLt. BmLt. Földhivatali iratok. Tsz-alakulások 1949.

40. A szentistváni „Béke” csoport kiértékelése BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

41. A kácsi „Gerő” csoport kiértékelése. Uo.

42. Az egerlövői csoportról szóló jelentés. Uo.

43. Az ózdi „Rákóczi” tszcs kérdőíve 3. BAZmLt. BmLt. Földhivatali iratok. Tsz-alakulások 1949.

44. Országos adatokat lásd: idézett helyen 54. 12. sz. tábla. Megyei adatokat 14. sz. tábla uo.

45. Jelentés a keresztespüspöki „Táncsics” csoportról BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

46. Kérdőív a zádorfalvai „Szabadság” csoportról BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

47. Finke. Nyitó leltár 5. oldal. Gazdálkodási szempontok BAZmLt. Tsz-alakulások 1949.

48. Jelentés a tiszabábolnai tszcs-ról BAZmLt. BmLt. Tsz-alakulások 1949.

15. tábla. A nagyüzemi táblás gazdálkodás feltételei
Borsod-Gömör vármegyében 1949 decemberében

Megnevezés	%	Tsz	Tábla
Táblás gazdálkodásra alkalmas	5,1	2	4
Tanyaközpont	20,5	8	20
Tagosítással kialakított táblák	43,7	17	50
Szétszórt egyéni parcellákon gazdálkodik	30,7	12	—
Összesen:	100,0	39	74

parcellákon nem voltak meg a nagyüzemi táblás gazdálkodás feltételei. Sokat változtatott ezen a helyzeten a csoportbérletek egy táblában levő területe. Többnyire azonban a tagosítás teremtette meg a táblás gazdálkodás feltételeit.

A táblás gazdálkodással (15. tábla) kapcsolatos adatokat nem találtam 1949. júniusáig terjedő időszakra, viszont a decemberi helyzet szerint sincsenek meg a nagyüzemi táblás gazdálkodás feltételei a tszcs-k 30,7 %-ában, viszont a tszcs-k többségében már ezt az igen fontos problémát sikerült megoldani.⁴⁹ A nagyüzemi belterjes gazdálkodás elengedhetetlen feltétele az állatállomány fejlesztése. Ezt a problémát már nehezebb megoldani, mert a közös gazdaság állatállományának elhelyezésére megfelelő épületeket és egyéb feltételeket csak bérlet útján vagy teljesen új épületek beállításával lehet biztosítani

A Borsod-Gömör megyei termelőszövetkezeti csoportok csak azokkal a gazdasági épületekkel rendelkeznek, amelyeket a kulákoktól bérelt területtel együtt kaptak. Ezek az épületek nem voltak olyan befogadó képességűek — egyet-kettőt kivéve —, amelyekben helyet biztosíthattak volna a fejlesztendő nagyüzemi állatállomány számára. A megye 39 csoportjából mindössze 23 rendelkezett néhány épülettel. A rendelkezésre álló istállók számának (16. tábla) és befogadóképességének összevetése alapján látható, hogy ezek csak a belterjes gazdagparaszti állattenyésztés igényeit tudták kielégíteni. Átlagban 16,8 db marha befogadására alkalmasak az istállók. A sertésólak is csak átlagban 13 db sertést képesek befogadni. A nagyüzemi feltételek leginkább a juhtenyésztés számára voltak biztosítva. Egy átlagos akol 407,3 db juhot volt képes befogadni. Magtára csak 10 csoportnak volt. A többi gazdasági épületben még nagyobb hiány mutatkozott.⁵⁰

16. tábla. A termelőszövetkezetek-ek osztatlan csoportbérleteinek területén levő lakások és istállók száma 1949 decemberében

Megnevezés	La- kó- ház	Istálló		Sertésól		Juhakol		Mag- tár	Ko- vács- mü- hely	Bo- gár- mü- hely	Do- hány- paj- ta	Trágya- telep	
		db	db állat- ra	db	db állat- ra	db	db állat- ra					db	km ³
23 tsz-ben összesen	118	30	509	13	169	11	4480	10	3	1	4	2	250

49. Megyei adatok 15. tábla az idézett helyen.

50. 16. tábla uo.

17. tábla. A termelőszövetkezeti csoportok munkaeszköz-állománya 1949 decemberében

Megnevezés	vetőgép	eke	lókapa	borona	henger	tárcsa	aratógég	fűkasza	lovagereblye	morzsoló	konkolyozó	tríór	szélfrosta	szecska-vágó	daráló	siló	szekér	szánkó	traktor
21 tsz-ben összesen	3	58	22	49	9	1	1	1	2	1	1	3	2	4	2	2	48	1	1

A nagyüzemi gazdálkodásnak modern gépi felszerelésre is szüksége lett volna. Ezek a feltételek talán a legkevésbé voltak meg ezekben a termelőcsoportokban. A 39 tszcs-ből 18 egyáltalán nem rendelkezett a legminimálisabb munkaeszközökkel sem. Ezek minden ilyen irányú szükségletét a gépállomások elégitették ki. A 21 termelőcsoportban mindössze egyetlen traktor létezett. A legegyszerűbb, de mindennap nélkülözhetetlen szállítóeszköz a szekér volt. A megye 21 termelőszövetkezetének volt, 18-nak viszont nem volt szekere. Egy fogatos ekére átlagosan 116,6 kat. hold jutott. Ennyi terület megművelése akkor is lehetetlen, ha az ekék vontatására elegendő igásállatuk lett volna. (Csak mint érdekességet említem meg, hogy leltárban szerepelt még egy faeke is.) Sorra elemezhetnénk a 17. táblázatban szereplő munkaeszközöket, de ezzel az előbbi elszomorító arányt még tovább súlyosbítanánk. A munkaeszköz-ellátottságot — röviden — katasztrofálisnak mondhatjuk.⁵¹

A tagok közös gazdálkodáshoz való viszonyának fokát mutatja az, hogy saját földjüket bevitték-e a közösbe, vagy annak egy részén továbbra is egyéniileg gazdálkodtak. A közösbe való bevitelnek esetenként voltak objektív akadályai is. Előfordult, hogy a termelőszövetkezetbe lépő szubjektíve teljesen egyetértett földje közösbe vitelével, de az olyan messze feküdt a csoporttól, hogy ez gyakorlatilag megakadályozta annak munkacsoportban való megművelését.

A csoporton kívül gazdálkodást folytatók százalékos részesedése az álltagságból országos átlagban több mint kétszerese volt a megyeinek (18. tábla). (Az országos 2,8 %, a megyei 1,2 %.) A csoporton kívüli gazdálkodásba bevont terület is kevesebb százalékkal szerepel a megyében, mint az országos átlagban. (Az országos 0,6 %, míg a megyei 0,4 %.)⁵²

18. tábla. A csoportokon kívüli gazdálkodást folytatók száma és százalékos aránya az összes tagokhoz és az összterülethez viszonyítva 1949 decemberében

A megfigyelés területe	Az össz. tagok száma	A csop.-on kívül gazdálk. tagok száma	Az össz. csop. tagok %-ában	Össz. terület kh.	Az össz. terület %-ában
Országos adatok:	57 907	840	2,8	2 158	0,6
Borsod-Gömör megyei adatok	839	10	1,2	36	0,4

51. 17. tábla uo.

52. Országos adatokat lásd: idézett helyen, 51. 4. sz. tábla. Megyei adatokat 18. tábla uo.

19. táblázat. A termelőszövetkezeti csoportok tagságának megoszlása pártállás szerint 1949 decemberében

Megnevezés	A tszcs tagjai közül	Az ösztagság %-ában
MDP tag és tagjelölt	416	49,6
NPP tag	20	2,5
Pártonkívüli	403	47,9
Összesen:	839	100,0

Előbb már elemeztük a tszcs-k tagságának társadalmi kategóriák szerinti megoszlását. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül a tagok pártállás szerinti megoszlását sem. A kollektív gazdálkodás útjára előbb a legöntudatosabb parasztok léptek.

1949 decemberében a termelőszövetkezeti tagságnak csaknem fele (49,6%) az MDP tagja vagy tagjelöltje volt (19. tábla). Nem sokkal maradt el e mögött a pártonkívüliek aránya sem (47,9%). A demokratikus pártok közül még a Nemzeti Paraszt Párt tagjai vettek részt igen kevés százalékban (2,5%) a mozgalomban. Nagy jelentősége volt annak, hogy a létrejövő kollektív gazdaságok politikai fejlődése érdekében 39 termelőszövetkezet közül 20-ban pártszervezetet hoztak létre. A pártszervezetek előbbre vitték a tudatformálást és segítették leküzdeni a reakciós behatásokat.⁵³

A Magyar Dolgozók Pártjának célkitűzéseit az Intéző Bizottságokban dolgozó kommunisták valósították meg. Éppen ezért nem közömbös szemügyre venni a fejlődés szempontjából e bizottságok összetételét. A mozgalom legöntudatosabb résztvevői, mozgatóerői a kommunisták voltak (20. tábla). Szervező tevékenységük elismeréséül a termelőszövetkezeti csoportok tagjai többnyire kommunistákat választottak be az Intéző Bizottságokba. Amint látjuk, a bizottságok tagjainak 89,8%-a kommunista, s ugyanennyi volt

20. tábla. Az Intéző Bizottságok tagjainak pártmegoszlása, az elnökök pártmegoszlása és a pártállás százalékos megoszlása 1949 decemberében

Megnevezése	Intéző bizottsági tag		Elnökök megoszlása	
	száma	%-a a bizottság tagságában	száma	az öszzlétszám %-ában
MDP tag és tagjelölt	132	89,8	35	89,8
NPP tag	—	—	—	—
Pártonkívüli	15	10,2	2	5,1
Kideríthetetlen pártállású	—	—	2	5,1
Összesen:	147	100,0	39	100,0

53. Megyei adatok 19. tábla, az idézett helyen.

a kommunisták százalékos aránya is az elnökök összes létszámának százalékában is.⁵⁴

A termelőszövetkezeti mozgalomban — 1948-ban és 1949-ben — a megindulás első két évében nem mutatkoznak még lényeges eltérések az országos és megyei fejlődésben. Ez azzal magyarázható, hogy a termelőszövetkezeti csoportok még igen kis területet foglalnak el mind az országos, mind a megye összes szántóterületéből; továbbá a termelőszövetkezeti mozgalom még nem tudott jelentős paraszti tömegeket megmozgatni sem országosan, sem a megyében.

GRÜNDUNG DER PRODUKTIONSGENOSSENSCHAFTEN IM KOMITAT BORSOD—GÖMÖR IM JAHRE 1949

(Auszug)

Bei der Gründung der Produktionsgenossenschaften konnten 1949, im sogenannten zweiten Organisationsjahr, kleinere oder grössere Abweichungen zwischen den Landes- und Komitatsergebnissen beobachtet werden. Im Komitat Borsod—Gömör ist die gebietsmäßige Entwicklung der LPG's zweimal so gross wie der Landesdurchschnitt. Obwohl Industriegebiet, entwickelte sich das Verhältnis der Mitglieder zu der Wirtschaftsgemeinschaft schneller als in anderen Teilen des Landes, weil mehr eigene und gepachtete Ländereien an die Genossenschaft abgetreten wurden. Trotzdem ist der Feldanteil eines Mitglieds geringer, und die Existenzmöglichkeiten sind schlechter. Die gemeinsame Bewirtschaftung der Ländereien wurde durch deren ungünstige Lage und schwache Ausstattung erschwert.

In der Nähe der Industriebetriebe war der Mangel an Arbeitskräften ein grosses Problem. Im ersten Organisationsjahr gehörte mehr als die Hälfte der Organisatoren der Bewegung zum Agrarproletariat, im zweiten Jahr waren schon die Kleinbauern in der Mehrheit. Die neugegründeten Produktionsgenossenschaften verfügten über wenig Zugtiere, der Vieh- und Arbeitsmittelbestand war auch schwach. Die Mehrheit der Mitglieder gehörte der Demokratischen Partei Ungarns (MDP) an, einige waren Mitglieder der Nationalen Bauernpartei, die übrigen waren parteilos. In den ersten zwei Jahren der LPG—Bewegung — 1948 und 1949 — zeigten sich keine bedeutenden Unterschiede in der Landes- und Komitatsentwicklung.

István Bartha